

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח).

1

בס"ד | גיליון 83
במדבר התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

חיצים כנגד חיצים. צניעות כנגד חיצים

במדבר ד' י"ט: "וְזָאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחִיו וְלֹא יָמָתוּ...".

כאשר העיר פרשבורג הייתה נתונה במצור, וירו עליה חיצי מות, אמר שלהיות כל מדותיו של הקב"ה הם מדה כנגד מדה, על כן יש להתעורר בפרט בדברים המכונים 'חץ', ואחד מהדברים הוא אבק לשון הרע, וכמו שכתוב בכמה מקומות, שלשון הרע מכונה בלשון חץ.

עוד כתב החת"ס (שם) שיש להתחזק בקדושה וטהרה, ולשמור על עינינו, ולשמור על גדרי הקדושה, ובפרט שיש להזהר מתערבות אנשים ונשים, ומי לה' אלי, יראה ויזהיר נשי ביתו ובנותיו שילכו לבושות בצניעות, שלא יכשילו את רואיהן וחטא הרבים ישאו, והיא גם מדה כנגד מדה, כידוע שגם חטא שז"ל, מכונה בלשון 'יורה כחץ'.

(דרשות חת"ס לח' תמוז עמוד ד"ש)

המקפיד על קביעות בתורה ושמירת הסדרים – לא יחלה

במדבר ג' ז': "וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרְתּוֹ...".

הקפדתו של מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בעניין שמירת סדרים. פעם הורה מרן שליט"א לאחד משומעי שיעורו ב'ירושלמי', לבל יחסיר ולו פעם אחת. מרן הסביר לו, כי לפעמים מגיע לאדם עונש להיות חולה, אך אם הוא מקפיד שלא להיעדר מהשיעור, יהיה מה שיהיה, נקבע בשמים שלא יחלה. אותו תלמיד סיפר, כי אכן הקפיד שלא להפסיד אף שיעור. ובאמת, בכל אותן שנים בהן נמסר השיעור, לא חלה ולו פעם אחת, כי אם בימי שישי ושבת בהם לא התקיים השיעור.

ונראה דביאור העניין הוא שמי שמקריב "מזמנו" עבור התורה, לא יחלה ויצטרך לבזוז "מזמנו" עבור חופשת מחלה, דרישה ברופאים השגת תרופות ונטילתן וכיוצ"ב. זמן כנגד זמן, מדה כנגד מדה. כן נראה עוד דהתורה היא תמצית חיותנו ומקור כוחנו, ולפיכך, מי שמקפיד לדבק עצמו למקור חיותו וכוחו, ימדד לו כמדתו ויתמיד כוחו ולא יחלה.

(ספר בית אבי)

מ' מלקות כנגד מ' יום של יצירת העובר

במדבר ד' י"ח: "אֵל תִּכְרִיתוּ אֶת שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם".

אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי: "...ובמדרש אל תכריתו, כך שנו ז"ל כל חיבי כריתות שלקו נפטרין מידי כריתותן, שנאמר (דברים כ"ה ב'): והפילו השופט, כתיב 'ארבעים יכנו' וכתוב 'ונקלה אחיך', כיון שלקה הרי הוא אחיך. ולמה ארבעים, אלא האדם נוצר לארבעים יום ועבר על התורה שנתנה לארבעים יום, אמרה תורה ילקה ארבעים ויצא ידי עונשו. וכן אתה מוצא באדם הראשון, כשנצטוו ועבר עליו לקה העולם בארבעים עונשין, אדם הראשון עשרה, וחיה עשרה, והנחש עשרה, והאדמה עשרה. ולפיכך כשיעבור האדם על המצוה ילקה ארבעים. כן אתה מוצא במדבר בעונש מרגלים שלקו ארבעים שנה במדבר'.

(רבינו בחיי)

המתקרב לה' – ה' מקרבו אליו

במדבר ג' י"ב: "וְאֶנִּי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם".

"בשעה שאמר לו הקב"ה למשה, אך את מטה לוי לא תפקוד וגו', נתירא משה ואמר: שמא יש פסול בשבטי שאין הקב"ה חפץ שאמננו. אמר לו הקב"ה למשה: לא אמרתי לך כן אלא להוציאן מן הגזירה שלא ימותו עמהם הה"ד 'ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל' למה? שהלויים שלי הן, 'זהו לי הלוים' שכל מי שהוא מקרב אותי אני מקרבו, הם קרבו עצמן לי, שנאמר (שמות ל"ב כ"ו): 'ויאמר משה מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי, הן קרבו אותי ואני מקרבן, 'זהו לי הלוים', ולא עוד אלא לפי שנמצאו עמי נאמנים ששמרו אזהרתי (שם כ' ב'-ג') 'לא יהיה לך אלהים אחרים' וגו', לפיכך הן ראויין שיהיו נאמני ביתי 'ואתה הפקד את הלוים' וגו' וכן הוא אומר (תהלים ק"א ו') 'עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי'...".

(במדבר רבה א' י"ב)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.).

2

בס"ד | גיליון 83
במדבר התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

המגביה עצמו – ה'

משפילו

במדבר א' ד': "וְאַתְּכֶם יְהִי אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית אֲבֹתָיו הוּא".

"למטה, קרי ביה למטה, שכל מי שנתמנה בשררה צריך להשפיל את עצמו למטה, ואם הגביה עצמו הקב"ה משפילו למטה, שנאמר (דברים כ"ח מ"ג): 'ואתה תרד מטה מטה'. וכך אמרו רז"ל (יומא דף כב:) אין ממנין פרנס על הציבור, אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו, שאם תזוח דעתו עליו אומרים לו חזור לאחוריק'".

(רמזי רבינו יואל)

המכבד את ה' - ה' מכבדו, ומי שאינו מכבד את ה' - אינו מכבדו

"... ויענו כל העם יחדיו לסוף מ' יום מרדו ישראל בהקב"ה (שמות ל"ב ח') ועשו להם עגל מסכה וגו' ויאמר אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים, אבל הלויים נמצאו מושלמים עם הקב"ה, שנאמר (שם ל"ב כ"ו) 'ויעמוד משה בשער המחנה' וגו' אמר הקב"ה (שמואל א' ב' ל'): 'כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו', בני לוי שכבדוני שלא כפרו בי להם אני מכבד, אבל ישראל שביזוני שאני העליתי אותם ממצרים והם אמרו לעגל שהוא העלם, בדין הוא שיקלו. מה כבוד כיבד הקב"ה את הלויים? שלקחם לחלקו, שנאמר (במדבר ג' י"ב) 'ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל' וגו' וכיון שבא למנותם לעמוד בשימושו הוא בעצמו מנאם... אמר האלקים למשה יש באהלו של פלוני ב' ובאהלו של פלוני ג' עד שמנה אותן מנין, שנאמר, 'ע"פ ה', הוי כבוד גדול חלק להם שהוא בעצמו מנאם. אבל ממנין ישראל אין את מוצא 'ע"פ ה' לפי שהם לא כבדוהו אף הוא לא כבדם, וכן כשבא הקב"ה לעשות משכן קירב הלויים לשימושו כשם שאמר בפרשה אמר הקב"ה: הלויים שכבדוני יהיו אצלי, אבל אותן שטעו בעגל הם ילקו בצרעת, שנאמר (שמות ל"ב כ"ה): 'וירא משה את העם כי פרוע' וכן הוא אומר (תהלים ק"א ג'): 'עשה סטים שנאתי וגו'".

(במדבר רבה ז' ב')

★

השתתפות כנגד השתתפות

במדבר ג' מ"ב: "וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כָּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ אֶת כָּל בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל".

"הלויים שהיו צדיקים ולא נשתתפו במעשה העגל ומסרו עצמן על קדושת השם, שנאמר (שמות ל"ב כ"ו): 'ויהאמר מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי' אמר הקב"ה: הם נשתתפו לי אף אני אשתתף להם למנותן בעצמי ובכבודי, אבל הבכורות הם ריחקו עצמן מן הקב"ה והם הקריבו לפני העגל, לכך ריחק הקב"ה מן מנינם".

(במדבר רבה ד' ו')

המתגאה מורד מגדלותו

במדבר ב' י"ח: "דָּגַל מַחְנֵה אֲפְרַיִם לְצַבְּאֹתָם יְמָה וְנָשִׂיא לְבְנֵי אֲפְרַיִם אֱלִישַׁמֶּע בֶּן עַמִּיהוּד".

"אמר רבי יוסי: ודאי לא זכר שמיא דיוסף באיננו דגלים (לא נזכר שמו של יוסף בין הדגלים) דכתיב (שכתוב): 'דגל מחנה אפרים' ולא כתיב (כתוב) דגל מחנה יוסף, בגין דאתגאי על אחוי (לפי שהתגאה על אחיו)".

פירושו: המתגאה מורד מגדולתו, מדה כנגד מדה.

(זהר הקדוש, מקץ דף ר.)

יוסף לא נשא במיטת אביו, לכן לא רצה למנותו בדגלים

במדבר א' ל"ב: "לְבָנֵי יוֹסֵף לְבְנֵי אֲפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפָּר שְׁמֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמְעַלָּה כֹּל יֵצֵא צֶבֶא".

"לבני יוסף לבני אפרים: ולא אמר לבני יוסף לאפרים, לפי שיוסף לא נשא במיטת אביו משום כבוד מלכות (תנחומא סימן י"ח), לכן לא רצה למנותו בדגלים, ונקרא הדגל על שם בניו. לכן אמר לבני אפרים כדרך שאומר בכולם".

(בעל הטורים)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.).

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

מדוע ניגף אביה. נחשב כמי שנטל חיים, על כן נלקחו חייו. ביזה לנותן החיים – נלקחו חייו

יבמות דף פב: "כתיב (דברי הימים ב' י"ג כ'): ולא עצר כח ירבעם עוד בימי אביה ונגפהו ה' וימות. אמר רבי שמואל את סבור שהוא ירבעם אינה (אתה חושב שירבעם ניגף, אין הדבר כך) אלא אביה (וירבעם המשיך לחיות אחר מיתת אביה), ולמה ניגף (אביה)? רבי יוחנן אמר: על שחישד (שבייש) את ירבעם ברבים, הה"ד (שם ח'): ואתם המון רב ועמכם עגלי הזהב אשר עשה לכם ירבעם לאלהים. ריש לקיש אמר: על שביזה את אחיה השילוני. הדא הוא דכתיב (שם ז'): ויקבצו אליו אנשים בני בליעל על דצווח לאחיה השילוני. ורבנין אמרין (אומרים): על ידי שבאת ע"ז לידו ולא ביערה (שהרי הוא לכד את בית אל והיה יכול לבער את אחד מעגלי הזהב, ומצינו שהעגלים נשארו שם עד גלות עשרת השבטים) הה"ד (שם י"ט): וירדוף אביה אחרי ירבעם וילכד ממנו ערים את בית אל ואת בנותיה, וכתיב (מלכים א' י"ב כ"ט): וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדף".

פירוש: הרי לן ג' דעות מדוע ניגף אביה. א. על שבייש את ירבעם ברבים. ב. על שביזה את אחיה השילוני. ג. שבאת ע"ז לידו ולא ביערה. ונראה דאיכא בהן מדה כנגד מדה. למדנו בבבא מציעא (דף נח:): "כל המלביץ פני חבריו ברבים כאילו שופך דמים" ולכן, לדעות שבייש או ביזה (את ירבעם או אחיה השילוני), הרי זה כמי שנטל חיים – ולפיכך ניטלו חייו.

ולדעה שניגף על שבאה ע"ז לידו ולא ביערה, יש לבאר שע"ז היא ההיפך הגמור והביזוי הגדול ביותר לעבודת אלוקים חיים הנותן חיים, ובשבת (דף נד:): למדנו שמי שאינו מוחה נתפס באותו החטא, ואם כן, על שלא מחה בביזוי לה"ת הנותן חיים – נלקחו ממנו חייו.

שבט לוי הם מעשר על כן נתן להם ה' מעשר

במדבר ג' י"ב: "ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלויים".

"ראיתי בספר ילקוט דוד בסדר היום שכתב וז"ל, מתוך בני ישראל סבא ר"ל שיעקב אמר עשר אעשרנו לך לפי המדרש ויצא שנתן מן השבטים מעשר ע"ל. ואפשר לרמוז כי תיבות 'הנה לקחתי' בגימטריא עם ב' כוללים נגד השני תיבות עולה כמספר מעשר שם רמז שלקחם הוא יתברך מעשר מהשבטים, ויען שבט לוי הם מעשר, על כן מדה כנגד מדה הקב"ה נתן להם מעשר מפרי הארץ דגן תירוש ויצהר".

(פני דוד)

המכבד את הלוי (במקום שאין כהן) - מאריך ימים חיים כנגד חיים

במדבר א' נ"ג-ג: "ואתה הפקד את הלויים על משפן העדת ועל כל כליו ועל כל אשר לו המה ישאו את המשפן ואת כל כליו והם ישרתו וסביב למשפן יחנו: ובנסע המשפן יורידו אתו הלויים ובחנת המשפן יקימו אתו הלויים ותזר הקרב ימית: וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו לצבאתם: והלויים יחנו סביב למשפן העדת ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל ושמרו הלויים את משמרת משפן העדות".

איתא בשולחן ערוך הרב (או"ח סימן ר"א סעיף ג'): "ובמקום שאין כהן טוב להקדים גם כן הלוי לישראל בכל אלו אם הם שוין בחכמה (והעושה כן מאריך ימים אבל אין חיוב בדבר שלא נאמר 'וקדשתו' אלא בכהן כי את לחם אלוקיך הוא מקריב וגו')". הנה יש לעיין מדוע יזכה המכבד את הלוי לאריכות ימים ומאי איכא מדה כנגד מדה בזה?

הלויים הם השומרים בבית המקדש, ועל הישראל נאמר "והזר הקרב יומת". ועל כן, "ל, דעל שהישראל מכבד את הלוי השומר עליו שלא יקפח את חייו – יזכה לחיים (אריכות ימים).

(רבי אליהו והחלר שלני"א)

עונש שבט דן על עוון פסל מיכה

במדבר ב' ל"א: "כל הפקדים למחנה דן מאת אֵלף וְשִׁבְעָה וְחֲמִשִּׁים אֵלף וְשֵׁשׁ מאות לאַחֲרָנָה יִסְעוּ לְדָגְלֵיהֶם".

"לאחרונה: שנים במסורה. לאחרונה יסעו! ואידך 'לא יהיה להם זכרון עם שיהיו לאחרונה' (קהלת א' י"א). שעמלק היה מסרס שבט דן (פס"ר פ"ג) בעוון פסל מיכה שעמהם (תנחומא תצא י)...".

ופירש בעל מח"ס מנחה קטנה: יש לעיין מה המדה כנגד מדה שעמלק היה מסרס שבט דן בעוון פסל מיכה שעמהם. ונ"ל בס"ד דברית מילה היא ברית נצחית עם הקב"ה, ועל שרצו לדבוק בפסל (ובזה כביכול עוזבים את ה"ת), נענשו דווקא באותו מקום שמציין את הברית עם ה' (ולכן סרסם עמלק).

(בעל הטורים)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום

במדבר ב' ב': "איש על דגלו גֵּאתָת לְבֵית אֲבֹתָם יִחַנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנְּגֵד סָבִיב לְאֶהָל מוֹעֵד יִחְנֹו".

"... נראה לרמז, "באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל" – אברהם, יצחק, יעקב, ישראל הם י"ח אותיות, וידוע כי שם ה"ח מן ע"ב שמות של "ויסע" "ויבא" "ויט" הוא הנקרא כל"י. ובזה פירשנו בס"ד: לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום (עוקצין ג' ב). כי ישראל הם עם תליתאי, שהם כהנים לויים וישראלים, וראשי תיבות שלהם כל"י, וכשהם חיבור אחד בשלום אז נשפעים מן שם ה"ח הנזכר שהוא נקרא [כל"י]. וזה שאמרו "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל" – הוא שם הנזכר - "אלא על ידי השלום", שאז מדה כנגד מדה, להיותם שלושתם מחוברים יחד שהם כל"י אז נשפעים מן שם הנזכר הנקרא כל"י.

וזה שאמר "באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל", שבזכות האבות שגם יש בשמותם י"ח אותיות, יזכו לשם י"ח הנזכר שישפיע בהם".

(דרושי חיים עמוד ק"א)

אם האדם אינו חושב שהוא הבעל הבית על חכמתו, זוכה שה' יתן לו חכמה

במדבר א' א': "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאֶהָל מוֹעֵד בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר".

"בבמדבר רבה (פרשה א' ז) כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכך נאמר במדבר סיני, עכ"ל, וצריך ביאור.

ונראה לפרש שכל זמן שהאדם חי בה"אני" שלו אז ה"אני" חוצץ בינו ובין קונו ית', אבל כשעושה את עצמו כהפקר סרה המחיצה בינו לבין הקב"ה, ואז אפשר לזכות לחכמה ולהבנת התורה שהיא דעת אלוקים. וענין ההפקרות בחכמת התורה הוא שאם למד הרבה לא יחזיק טובה לעצמו ושלא יתגאה בהוראה, והעיקר שאם יחדש חידושי תורה לא יקפיד אם דורשים דבריו לפני הציבור שלא בשם אומר. ואם האדם משים עצמו כמדבר הפקר, שאינו חושב שהוא הבעל הבית על חכמתו, זוכה שה' יתן לו חכמה מפיו דעת ותבונה.

ובזה מובן מה שנאמר (פסוק ד') "ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבותיו הוא, ואלה שמות האנשים", וממשיך הכתוב להזכיר כל אחד ואחד מהם בשמותיהם כאילו זו הפגישה הראשונה, ותמוה שהרי מנין זה היה באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים, וכבר היו ידועים הנשיאים בשם, שהרי שלושה שבועות מקודם היתה חנוכת המזבח במשכן ואותם ה"אנשים" שנמנו כאן הם היו הנשיאים שהקריבו קרבנות בחנוכת המזבח. עוד יש לדקדק שכאן נקראים "אנשים" לשון אנשים פשוטים בלי שום מנוי ושררה, על אף היותם אותם הנשיאים שהקריבו אז קרבנותיהם, והיה לו לומר "ואתכם יהיו הנשיאים לבית אבותם". וגם צריך ביאור שתיכף אחר פירוט שמותיהם נאמר (פסוק ט"ז): "אלה קרואי העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם", ותוך כדי דיבור נקראו שוב "אנשים" (פסוק י"ז): "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות".

ע"י שהשליכו מעליהם כל כבוד עצמי ושררה זכו לשררה האמיתית

והתירוץ הוא שלימדם הקב"ה שאף אם לגבי בני ישראל הם נשיאים ומכובדים, הרי מוטל עליהם לשום את עצמם הפקר כמדבר ולהיות בעיני עצמם כאנשים פשוטים, "ואתכם יהיו איש איש למטה" בלי להתחשב עם שררה הקודמת, "ואלה שמות האנשים" שנבחרו בתורת "אנשים", ועל ידי הנהגה זו ששמו עצמם הפקר כמדבר והשליכו מעליהם כל כבוד עצמי ושררה זכו לשררה האמיתית להיות "ראשי אלפי ישראל".

ובבוא משה ואהרן למנות את בני ישראל "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה", ללמדם ענין זה שישומו עצמם כהפקר, "אשר נקבו בשמות" וכדגשת רש"י בלשונו הזהב "אשר נקבו לו כאן בשמות", פי' כאן דייקא נקבו למשה בשמות כאנשים פשוטים".

לרפואה שלמה: מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403

דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>

